

Секція 2. Філософія та психологія сучасної освіти

Олександр Богачик

консультант NatureWatch Foundation (Великобританія) з питань добробуту тварин та гуманної освіти, керівник міжнародного проекту з гуманної освіти, bogachyk@gmail.com

Олена Мельниченко

доцент кафедри вищої математики, Білоцерківський національний аграрний університет, mela731@rambler.ru

ГУМАННА ОСВІТА ТА ЇЇ МІСЦЕ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ВЧИТЕЛЯ МОЛОДШОЇ ШКОЛИ

Перед Україною як державою гостро стоїть питання якісної освіти а це не тільки надання певних знань і навичок а також виховання підростаючого покоління у дусі гуманізму та формування у молодій людини таких фундаментальних людських якостей як відповідальність, співчуття, та доброта. В даному контексті, навчання гуманного відношення до тварин поглиблює знання, навички, розуміння та відношення до нашого втручання в життя тварин та їх здатність задовольняти свої потреби, формує повагу до життя, живих істот, навколишнього середовища та розуміння взаємозалежності усіх живих створінь [1].

У статті 6 «Виховання гуманного ставлення до тварин» Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження» зазначено що: «Виховання гуманного ставлення до тварин є важливою складовою етичного, культурного та екологічного виховання громадян. Виховання гуманного ставлення до тварин передбачає формування високого рівня еколого-етичної свідомості та культури громадян. Виховання гуманного ставлення до тварин забезпечується шляхом викладання курсів з екологічної етики та гуманного ставлення до тварин у дошкільних навчальних закладах, у системі загальної середньої, професійно-технічної і вищої освіти».

Мета роботи: розглянути методичні аспекти і можливості введення в навчальний процес факультативного курсу, що навчає гуманного ставлення до тварин. Обґрунтувати доцільність та необхідність теоретичних та практичних аспектів, що виносяться на

розсуд школярів. Відмітити, що вивчення запропонованого курсу спрямоване на запобігання проявів жорстокого ставлення до тварин.

З 1994 року у загальноосвітні навчальні заклади України введено курс за вибором «Основи валеології», з яким знайомляться учні 1-11 класів, а в 1995 р. Україна стала учасником міжнародного проекту «Європейська мережа шкіл сприяння здоров'ю».

Важливим фактором реалізації завдання валеологізації навчально-виховного процесу є створення нормативної бази загальноосвітньої валеологічної підготовки школярів, удосконалення змісту освіти з метою підготовки учнів з новим гуманістичним типом мислення. Одним із розділів програми з основ валеології є «Природні умови здоров'я» [3], в якому передбачено вивчення широкого кола питань:

- природне середовище життєдіяльності та вплив різноманітних зовнішніх чинників на здоров'я;
- природні заповідні куточки України та їхнє значення для здоров'я людини;
- природоохоронна робота як засіб формування і зміцнення здоров'я.

Активні методи навчання в процесі вивчення факультативу «Захист тварин» дають можливість передати учням на уроках валеології знання, що формують повагу до всіх живих організмів і життя в цілому, відповідальність і почуття обов'язку опікування тваринами, а також соціальні цінності (соціальну етику, громадянство, законодавство, колективну відповідальність).

Основними завданнями факультативного курсу «Охорона тварин» є:

- сформувати знання про компоненти природи і деякі процеси, що відбуваються у ній;
- розвинути сприйняття природи як складної динамічної системи;
- надати знання про зміни в природі, спричинені діяльністю людини;
- розвинути усвідомлення ідеї захисту тварин як одного з аспектів життєдіяльності людства, що, у нашому розумінні, є запобіганням жорстокого поводження з тваринами та сприянням вихованню доброго ставлення до тварин.

Учнів ознайомлюють із сучасною системою природоохоронної справи в Україні, інших країнах та регіонах світу; формують науковий світогляд, почуття патріотизму, професійну орієнтацію, виховують

гуманне ставлення до природи, розвивають допитливість, заохочують до активної участі в охороні природи [2].

Вивчення факультативу має здійснюватися в процесі проведення уроків, лабораторно-практичних занять та екскурсій.

Дієвою формою навчання є групова практична робота: випуск стінгазет, інформаційних бюлетенів, створення альбомів, організація лекторіїв, вечорів, виставок, проведення вікторин, КВК.

Результати групової роботи учнів доцільно обговорювати на заключних конференціях після вивчення відповідних тем.

У системі неперервної валеологічної освіти важливо дотримуватися принципів наступності й перспективності. Головним орієнтиром такого виховання має бути підготовка особи до гармонійного співіснування з природою, адже лише така людина здатна вирішувати питання захисту довкілля від деградаційних процесів та відновлення природних ресурсів.

Головним завданням становлення валеологічної освіти та виховання є розробка та втілення єдиних послідовних програм валеології, які повинні забезпечити засвоєння обов'язкового понятійно-термінологічного апарату, передбачати спеціальні способи формування екологічних знань, вмінь та навичок для усіх рівнів навчання з екології як складової валеології.

Однією з проблем екологічного виховання молодших школярів є формування уявлень і понять про цілісність світу, залежності довкілля від діяльності людини, шанобливого ставлення до будь-яких проявів життя, розуміння значення життя як найвищої людської цінності [1].

Більшість школярів молодшого шкільного віку не завжди мають можливість знайомитися з біорізноманіттям, зокрема тваринним світом, і тому їхні знання носять поверховий характер.

Для покращення екологічного виховання учнів початкових класів пропонується факультативний курс «Тварини довкола нас», головною метою якого є:

- поглибити знання молодших школярів про довкілля;
- сформувані риси толерантного ставлення до світу живої природи;
- сприяти вихованню особистості з високим рівнем екологічної культури і грамотності, що забезпечує щасливе довголіття;
- виховати повагу до життя, яка б супроводжувала людину протягом усього її життєвого циклу.

Можливості реалізування мети варто здійснити через призму наступних завдань:

- поглиблення і розширення вмій класифікувати живу природу на основі безпосереднього сприймання та аналізу зовнішніх ознак, способів взаємодії живих організмів з їх життєвим середовищем;
- стимулювання допитливості та інтересу до пізнання природи;
- ознайомлення дітей з перлинами народної творчості про тварин та дбайливе ставлення до них;
- визначення деяких спотворених уявлень про тварин, які створено легендами та казками. Це надасть можливість глибше зрозуміти справжні характеристики деяких тварин та їхні потреби, пов'язані із добробутом;
- активізацію різних форм ігрової діяльності у процесі навчання;
- вироблення у дітей норм відповідної поведінки у природі, притаманних сучасній цивілізованій людині;

Основною умовою ефективності факультативної роботи є поєднання теоретичної і практичної діяльності школярів, що досягається у процесі навчання, практичних робіт, прогулянок, екскурсій у музеї, зоопарки, зоосади, еколого-натуралістичні центри та у процесі тематичних ігор.

Важливою складовою підвищення ефективності навчально-виховного процесу на заняттях факультативу є використання народних приказок, загадок, прислів'їв, віршів, легенд, повір'їв, народних прикмет про тварин тощо. Особливого значення на заняттях потрібно надавати казкам про тварин, зокрема їх складанню та драматизації.

Естетичні, моральні та інтелектуальні почуття, що народжуються у душі дитини під враженням казкових образів, стимулюють думки, які пробуджують мозок до активної діяльності. Задачі-загадки, задачі-казки, оповідання про тварин викликають позитивні емоції, інтерес до навчання.

Надзвичайно ефективним методом навчання є використання гри. Народні ігри (імітаційні, рухливі, сюжетно-рольові), дидактичні ігри на основі етнекологічного змісту, ігри-драматизації, ігри-вікторини розвивають творчі здібності молодших школярів, тому вони мають бути важливою складовою пропонованого факультативу [3].

В ході курсу вчитель ознайомлює молодших школярів з дикими та свійськими тваринами, їх способом життя у різні пори року, догляду за ними, використанню, зловживанню, жорстокому поводженню з

ними, необхідності забезпечення добробуту тварин тощо. По завершенню пропонованого факультативу учні повинні знати:

- назви тварин свого краю, занесених до Червоної книги України та про небезпеку вимирання тварин;
- назви диких та свійських тварин та їх зовнішню будову;
- головні функції тваринного організму;
- як використовують тварин і з якою метою, про зловживання та жорстокість у стосунках з тваринами;
- життя тварин рідного краю у різні пори року та про пристосування тварин до умов середовища, в якому вони живуть.

Учні повинні вміти:

- вести спостереження за ростом і розвитком тварин;
- розрізняти комах, риб, земноводних, плазунів, птахів, ссавців тощо;
- доглядати за тваринами у куточках живої природи та вдома шляхом забезпечення відповідних умов та мінімізації ризиків, які б могли мати негативні наслідки для добробуту тварин;
- правильно поводитися у природі;
- майструвати найпростіші годівниці для зимуючих птахів;
- допомагати дорослим доглядати тварин.

Знання і навички, отримані школярами в рамках розглянутих факультативів, стануть добрим додатком до вивчення таких предметів як природознавство, біологія та екологія, будуть розвивати творчу уяву та комунікативні навички а також ознайомлять дітей із правилами безпечного поводження з тваринами. Це у перспективі допоможе вирішувати і проблему безпритульних тварин, оскільки освітня діяльність з виховання гуманного ставлення до тварин є невід'ємною частиною будь-якої програми контролю безпритульних тварин і впливає на її успішну реалізацію.

Список використаних джерел

1. Бачинський П. Невирішені та дискусійні питання управління екологічною освітою в Україні / П. Бачинський, Т. Бачинська. – Освіта і управління, 1998. – Т. 2, кн. 3. – С. 119-130.
2. Борейко В.Е. Краткий курс экологической этики / В.Е. Борейко. – К.: КЭКЦ, 2004. – 72 с.
3. Новікова Н.І. Людина і довкілля. Захист тварин / Н.І. Новікова, О.Й. Буца, О.Є. Гнідець та ін. – Тернопіль : Астон, 2003 – 99 с.

4. Пустовіт Н. Стандартизація змісту шкільної екологічної освіти. // Краєзнавство. Географія. Туризм – 2001. – №2 (199). – С. 4-5

Наталя Головіна

*кандидат філософських наук, доцент кафедри етики та естетики,
Полтавський національний педагогічний університет імені
В. Г. Короленка, golovina956@mail.ru*

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРИНЦИПИ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ

XX, а тим більше XXI століття різуче відрізняються від усієї попередньої історії. Це час, коли поступово налагоджується діалог різних культур, за допомогою Інтернету відкриваються нові можливості для спілкування, нові способи зберігання і передачі інформації. З іншого боку, актуалізується проблема збереження духовності й культурних цінностей. У світлі цього традиційне питання про те, що ж таке культура і за допомогою яких засобів її пізнавати, встає з новою силою.

Пізнання такого об'єкта як культура завжди було ускладнене. І головна причина тут у тому, що сама по собі культура є достатньо складним об'єктом дослідження. У дослідженні інколи практично неможливо схопити як суть самої культури, так і ті смислові навантаження, що несуть її основні складові. Вона є багатоскладовим, цілісним світом, що розвивається. Звідси й багато різних підходів, що виникли протягом достатньо невеликого проміжку часу, з тих пір як філософія культури, культурна (соціальна) антропологія, культурологія та інші науки поставили питання про наукове вивчення культури. Процес наукового осмислення культури вимагав формування й застосування певних методологічних принципів. І, по суті, кожен із цих напрямів аналізу культури має певну значимість, бо методом проб і помилок він відшукував нові шляхи до розуміння такого складного утворення, яким є культура.

До середини XIX століття склалися, так звані, "класичні" моделі визначень культури, головною ідеєю яких були суб'єктно-об'єктні критерії, принципи гуманізму, раціоналізму та історизму, матеріалістичні та ідеалістичні відмінності в методології та визнання європейської моделі культури як ідеальної. Тоді ж сформувались і